

INGEMAR DÖRFER:

Orealistisk säkerhetsdebatt

Den svenska säkerhetspolitiska debatten har lika litet som försvarsutgifterna följt med i utvecklingen, skriver Ingemar Dörfer. Det utrikespolitiska tänkandet har formats i en neutral FN- och folkrättstradition som inte är relevant längre. Svenska politiker agerar för att förhindra det totala kärnvapenkriget medan riskerna för det begränsade hotet mot Sverige negligeras. Verkligheten är den motsatta. Det begränsade hotet, den politiska utpressningen, den gradvisa psykologiska tillvänjningen vid inblandning utifrån är en säkerhetspolitisk realitet.

De blågula ullstrumpornas avlånga land. Uttrycket är Tage Danielssons, en i freds rörelsen omåttligt populär person. Herr Danielsson är stolt över att leva i ett land med sådan profil. Tyvärr är kategoriseringen alltför ofta alltför träffande, och de som inte drar på munnen är våra professionella diplomater som måste möta omvärldens reaktion.

Den svenska utrikespolitiken bygger på alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Under 1950-talet satsade vi 5% av nationalprodukten på det svenska försvaret. Ett betydande försvarskapital och förtroende byggdes upp. En generation senare satsar ett mångdubbelt rikare Sverige 3% på försvaret i en värld där vårt säkerhetspolitiska läge avsevärt försämrats. För att komma upp till 1950-talets nivå skulle vi behöva öka försvarsbudgeten med en tredjedel. Samtidigt rör sig den säkerhetspolitiska monologen – om en seriös debatt är det knappast frågan – med samma begrepp som för en generation sedan. Vi trampar på i ullstrumporna medan världen förändrat sig. På vilket vis har premisserna förändrats?

Orealistisk världsuppfattning

Den svenska officiella synen på världen präglas i mycket av optiska synvillor och tidsförskjutningar, time lags. Sveriges inställning är i all välmening oftast den hos en missionär från Mars som anländer på den onda jorden för att frälsa hedningarna. Trots att vi nu själva har rejäla säkerhetspolitiska och trovärdighetsproblem agerar vi fortfarande som om problemen enbart finns hos andra – att vi i en kollektiv lagomanda ska medla och bestyra så att "den onda spiral av

Ingemar Dörfer är docent i statskunskap vid Uppsala universitet.

misstänksamhet och kapprustning" som så ofta återfinns i den svenska vokabulären, ska brytas. Det kalla kriget, motsättningarna mellan öst och väst *beror i själva verket på misstag* enligt denna filosofi. Om bara svenska ombudsmän och förhandlare varit på plats för att förklara situationen hade den aldrig urartat. Det är symptomatiskt att våra flesta konflikter i efterkrigsvärlden inte gällt bilaterala frågor, utan konflikter med länder om deras politik gentemot tredje land.

Det är mänskligt att Sverige liksom andra små länder efter det andra världskriget sökte sig mot FN och utvecklade en FN-ideologi. Under mellankrigstiden hade Sverige naturligt nog varit en stark förkämpe för NF och när Nationernas Förbund bröt samman var Sverige ett av de få länder som slapp betala priset. Genom tur, betydande anpassning, och visst mått av skicklighet undvek vi krigets fasor. Det är inget fel på denna sympatiska tradition av internationell rätt, internationell tjänst, objektivitet i världspolitiken, så länge som den kombineras med realism i säkerhetspolitiska frågor som berör våra egna vitala intressen. Till och med i Sverige har man uppmärksammat hur FN blivit alltmer representativt för världspolitiken, dvs ett hundratal mer eller mindre repressiva och korrupta diktaturer och ett trettiotal demokratier finns där representerade. FNs prestige är i avtagande i den civiliserade världen och så också i Sverige. Att allt som oftast hänvisa till FN-resolutioner imponerar inte på världens demokratier längre.

Eftersom Sverige är alliansfritt utan tillgång eller tillträde till de centrala säkerhetspolitiska förhandlingarna START, INF, MBFR, satsar vi på de

nedrustningsförhandlingar som sker i FNs regi. Där spelar vi ibland en betydande roll, men att spela viktiga roller i oviktiga pjäser är inte skådespelarens önskedröm. Vårt deltagande i den europeiska säkerhetskonferensen, ESCS, är mer konstruktivt, realistisk och möjligen på sikt av viss marginell vikt.

Synen på kärnvapenbalansen

Men varför trampar vi då på i ullstrumporna?

En av de time lags jag åsyftar är synen på kärnvapenbalansen. Man tror i Sverige – och detta framfördes nyligen i TV – att terrorbalansen har funnits sedan Kubakrisen 1962, att Kubakrisen förde världen till randen av atomkrig och att

För att komma upp till 1950-talets nivå skulle vi behöva öka försvarsbudgeten med en tredjedel.

man allt sedan Kuba upprätthållit balansen genom kapprustning. Men i själva verket var Förenta Staterna vid tiden för Kubakrisen mycket överlägset i fråga om kärnvapen och naturligtvis ännu mer överlägset i fråga om flottstyrkor i Karibiska Havet. Vad som aldrig kommer fram i den svenska debatten är vad ryssarna sade till amerikanerna efter Kuba. "Aldrig ska ni kunna göra så mot oss igen" sade man och accelererade den upprustning som nu resulterat i ömsesidig säker förstörelseförmåga, SALT-talen bekräftade och ratificerade denna jämbördighet i strategiska vapen. Sovjet-

unionen hade äntligen svart på vitt att man nått det mål man eftersträvat alltsedan oktoberrevolutionen – att vara en supermakt.

En supermakt väntar sig respekt av sina små grannar och respekt har varken Sverige eller Norge egentligen visat. Trots att man psykologiskt förträngt situationen har svenska politiker tills nyligen agerat så fritt just därför att man trots allt befann sig under det kärnvapenparaply som USA spämt över det demokratiska Europa. Så kom 1979 och Henry Kissingers tal i Bryssel om att paraplyt läckte, att trovärdigheten var skadad och att europeerna så småningom borde se om sitt eget hus. Om det droppar på Tyskland så försar regnet ordentligt på Skandinavien. Den starka västallians som är en av förutsättningarna för den svenska alliansfriheten knakar något i fogarna. Desto angelägnare är det kanske för Sverige att inte lägga sten på bördan, att inte bidra till polarisering och split i de västeuropeiska säkerhetspolitiska etablissemangen. Men det är just detta som man åstadkommit de senaste åren.

Gunnar Häggglöf förtäljer i sina memoarer hur Richard Sandler ägnade kvällarna åt att studera Rumäniens och Turkiets försvarsbudgetar i hopp om att därigenom lösa världsfredens gåtor. I efterkrigstidens Sverige ses problemet generellt, inte specifikt. I freds rörelsens hägn är det totala kärnvapenkriget det stora hotet, tror man, inte den begränsade aktionen mot Sverige. Alltså agerar svenska politiker för att förhindra det totala kärnvapenkriget medan riskerna för det begränsade hotet mot Sverige försummas, negligeras, förtigs. Men i den

verkliga världen, den säkerhetspolitiska skandinaviska och europeiska realiteten, är ju situationen precis den motsatta. Det totala kärnvapenkriget är så osannolikt att få professionella bedömare förlorar sömn över frågan. Det begränsade hotet, den politiska utpressningen, den gradvisa psykologiska tillvänjningen vid inblandning utifrån, är en säkerhetspolitisk realitet.

Varför har den svenska debatten så präglats av en frågeställning som i resten av västvärlden bara är en av flera frågeställningar och oftast den långt ifrån viktigaste? Den viktigaste orsaken är nog just missionärsfaktorn, att det utrikespolitiska tänkandet formats i en neutral FN- och folkrättstradition som inte är så relevant längre när paraply läcker och galoscherna tryter. En annan viktig orsak är massmedias ringa intresse för och kunskaper i säkerhetspolitiska frågor. Detta har delvis sin förklaring i bristen på utrikespolitisk och säkerhetspolitisk utbildning vid de svenska universiteten i allmänhet och journalistinstitutet i synnerhet. När man äntligen ska bygga ut resurserna inom detta område tar 68 års generation ett rejält kliv bakåt i historien och tillsätter professorer i fredsforskning när i själva verket undervisning i säkerhetspolitik är av nöden.

Men ännu viktigare är förstas samhällsstrukturen. De bästa talangerna i ett så litet land blir insiders med uppgift att styra säkerhetspolitiken och bevara hemligheterna. I större länder finns fler maktbaser (och tätare regeringsskiften) och där alternativa maktbaser finns är räddhågsenheten per definition mindre. I Sverige är nu alltför mycken talang samlad på en hand och den intellektuella ut-

maningen från massmedias representanter blir lätt att möta.

Montebellobeslutet och Nunn-tillägget

Den svenska agendan blir därför selektiv. När vi äntligen tar del av Europadebatten om säkerhetspolitiken får vi höra mycket om en del och nästan inget om andra delar. Vad vi inte får höra mycket om är tex Montebellobeslutet eller Nunn-tillägget. Montebellobeslutet togs av NATOs kärnvapenplaneringsgrupp den 23 oktober 1983 och innebär att 1 400 kärnvapen ska dras tillbaka från Västeuropa de närmaste åren. Tillsammans med det redan genomförda beslutet att dra bort 1 000 sådana vapen år 1980 reduceras antalet kärnvapen i Västeuropa med 2 400 eftersom kryssningsrobotarna och Pershingraketerna byts mot andra kärnvapen. Detta är inte precis det intryck som freds rörelsens eller svenska massmedias representanter har skapat.

Nunn-tillägget besegrades i amerikanska senaten i juni 1984 med röstsiffrorna 55-41. Det föreslog att 90 000 av de 326 000 amerikanska trupperna i Västeuropa ska dras tillbaka före 1990 om inte Västeuropa satsar mer på det egna försvaret. Nunn-tillägget besegrades i år men senator Nunn är säkert tillbaka med samma tillägg nästa år och i längden vinner han kanske.

Vad har dessa ting med svensk säkerhet att göra? Att Montebellobeslutet är okänt är typiskt för en idévärld som ignorerar den västeuropeiska debatten om NATO, om konventionellt försvar i Europa¹, om en europeisk kärnvapenstyrka², om kampen mellan en koalitionsstrategi och en rent marin strategi³,

mellan traditionalister och reformister i Amerika.⁴

Massmedias bevakning

I stället för detta dignande smörgåsbord serveras den svenska läsaren och titlaren en folkhemsk grynälling bestående av SIPRIstatistik, tältande tanter och så in i Norden kärnvapenfria zoner. Att förvandla vitala och komplicerade säkerhetspolitiska problem till 20 minuters TV-jippon har setts som en angelägen uppgift. Till och med Palmekommissionens rapport om Gemensam Säkerhet anses så "svår" att det till slut bara blivit

Att Montebellobeslutet är okänt är typiskt för en idévärld som ignorerar den västeuropeiska debatten.

den kärnvapenfria zonen genom Central-europa kvar.

Det är förmodligen av dessa skäl som implikationerna, konsekvenserna av de svenska internationella utspelen inte förstås och än mindre analyseras. Tag en nordisk kärnvapenfri zon. Som *Izvestia* konstaterade redan den 14 augusti 1959 underlättar en sådan zon Norges och Danmarks väg till neutralitet. Återupplivad av Hans Evensen i oktober 1980 och snabbt antagen som norsk, dansk och svensk socialdemokratisk officiell politik har den splittrat norsk och dansk socialdemokrati och den säkerhetspolitiska enigheten mellan partierna i Danmark och Norge. Är vi i Sverige betjänta av en polarisering av den utrikespolitiska de-

batten i Norden i ett läge då trycket mot oss utifrån ökar? Vill vi verkligen att Norge och Danmark lämnar NATO eller tror vi för ett ögonblick att de kan förena NATOmedlemskapet med en formell kärnvapenfri zon? Eller tror vi helt enkelt att zonen aldrig kan förverkligas och att svenska utspel inte har större värde än just TV-jippon?

Vill vi verkligen att Norge och Danmark lämnar NATO?

Tag också Palmekommissionens förslag om rustningsbegränsningar i Europa. Några har betydande intresse och förtjänar en seriös diskussion. Men i den svenska debatten har de förts ner till barnkammarnivå – att gemensam säkerhet är bättre än antagonism mellan maktblocken, att kärnvapenavskräckning aldrig kan fungera (när den nu fungerat i 40 år) och att ett kärnvapenfritt Västeuropa (men inte Sovjetunionen) är slutmålet. Ett sådant Västeuropa förslår fö *inte* Palmekommissionen.

Konsekvensen av denna europeiska debatt, som till skillnad från övriga de-

batter jag nämnt, uppmärksammats i Sverige, är återigen en betydande polarisering i nordvästra protestantiska Europa, och en stigande amerikansk otålighet som på sikt kan leda till minskat intresse för Västeuropas öden. Bra så, säger kanske en och annan svensk som i sin FN-värld anser att vi lever långt bortom maktpolitikens vulgära realiteter. Men medan kränkningarna av svenska farvatten ökar och de sovjetiska pekpinnarna om hur den svenska neutralitetspolitiken bör "aktiveras" kommer allt oftare, överväger etablissemangen huruvida det säkerhetspolitiska läget *verkligen* har förändrats.

Medan gräset växer dör korna – också de heliga.

1. *Strengthening Conventional Deterrence in Europe. Proposals for the 1980s*. Report of the European Security Study ESECS. London: The MacMillan Press 1983.
2. Pierre Lellouche: "L'après Pershing" *Politique Etrangère* 4/1983.
3. Robert W. Komer: *Maritime Strategy or Coalition Defense?* Cambridge, Mass. Apt Books 1984.
4. Asa A, Clark IV, Peter W. Chiarelli, Jeffery S. McKittrick, James W. Reed, eds: *The Defense Reform Debate*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press 1984.